

Esbern Snare

Af Kjeld Galster

1.

Der kan dårligt tænkes noget mere ynkeligt end de første vendertog, Valdemar den Store foretog.

Det første (foråret 1158) gik nu egentlig ikke længere end til Masnedø. Da flåden var samlet, tog styresmændene ordet og frarådede toget: fjenden var for mægtig og risikoen for stor; alle landets bedste mænd var ombord, og gik de til grunde, var det ude med landet. Denne tale istemtes af hele tingfolket, og kongen gav hjemlov!

Det andet tog begyndte ret stolt med 260 skibe. I spidsen for flåden sejlede Absalon for at udspejde Rügens kyst. Da råber hans skibsfolk pludselig: »Kongeskibet tager årerne ind og hejser sejl!« Og lidt efter ser han hele flåden vende og stævne mod nordøst, hjemad.

Næste morgen, i Møenboernes havn, taler han kongen hårdt til; han har forstået, at ængstelse og betænkelighed har fået overhånd i kongens sind. Absalon taler til ham, og hans ord er vrede: »Gode råd kaster du vrag på og retter dig hellere efter folk, der er lige glade, enten du høster ære eller skam på din bane! Er det ved den slags dåd, du vil værne landet? Er det ved slige kongetanker, du går til din kongegerning?«

Da kongens vrede har lagt sig, giver han ganske vist atter flåden ordre til at stævne mod Rügen. Men undervejs kniber

Esbarn Snare

flere af skibene ud, og da man kommer til Vendland, er af de 260 skibe de 200 knebet ud og har brudt ledingen.

Atter ængstelse og tvivl ombord på de 60 skibe, der er tilbage. Adskillige finder det rådeligst at vende hjem, fordi våbenlykken er så usikker, og nu er man så få. Endelig bestemmer man sig. Men »bedriften« bliver et overfald på den lille ø Barth. I den årle morgen drager kongen op i skovene, kommer brat over de vendiske bønder, der ligger i deres søde søvn, og slår ned for føde.

Da danskerne sejlede hjem, havde venderne lagt sig på lur og overfaldt flåden. Uden skam lod nu største parten af skibene kongen i stikken. Med tilråb og tegn søgte man at holde dem tilbage. Forgæves; de var alle døve og blinde af skræk. Atter ledingsbrud! Kun 7 (af de 260) skibe var nu tilbage, og med dem nåede kongen og Absalon tilbage fra det lidet ærefulde togt. —

Hvor ganske anderledes var ikke ånden hos de danske krigere godt 20 år senere, da Absalon, efter bruddet med kejser Frederik Barbarossa, sejlede ned mod Pommerns kyst, hvor hertug Bugislav havde ledingsflåden ude mod danskerne.

Pinsesøndag, da mørket var ved at falde på, samlede Absalon styresmændene og æggede dem til kamp. Styresmændene blev ham ikke svar skyldige, de råbte alle, at de længtes efter strid og var visse på sejr. »Sligt ildfuldt svar,« tilføjer Saxo stolt, »røbede ej blot de sejrsvante kæmper, men også de ægte daner, hvem mandemodet er medfødt.«

Mandag morgen lå tågen tæt over vandene. Skibene roedes fremad ganske tyst. Da brødes pludselig stilheden; det var de danske ungersvende, der i deres stridslyst istemmede en sang, så det skingrede efter. Gennem tågen skimtede venderne de danske bannere, der var hejst, og Absalons mærke! Da greb rådløs skræk dem — den panikstemning,

---

Kjeld Galster

---

der før havde ligget gemt i Danskernes bryst, lurede nu bag vendernes kofter — vilde af rædsel styrtede de sig overbord, så de næsten overfyldte skibe snart lå folketomme.

2.

I de 25 år fra borgerkrigens afslutning til Pommerns erobring er der altså sket en udvikling.

Dette skyldtes naturligvis først og fremmest Absalon. Men ved sin side havde han mænd, der alle fulgte ham trofast mod hans store mål, mænd, som han altid kunde stole på, mest inden for hans egen slægts kreds.

Mellem disse var hans broder, *Esbern Snare*, den mest fremtrædende.

Esbern var ikke som sin broder de store ideers mand; men han stod ved siden af ham i uforfærdethed og vovemod. Skulde Danmark blive et lykkeligt og frit land, måtte der ske en forandring med sindet; de hæmmende betænkelseheder måtte afløses af dristighed, trægheden af pågåenhed, tanken om egen sikkerhed af fællesfølelse. Ambolten måtte blive hammer!

I denne udvikling har ingen haft betydning som Esbern Snare. Han var altid i spidsen. Hvad ingen anden turde vove, påtog han sig. Han var netop manden til ved sit eksempel at overvinde den ængstelige forsagthed. Ved sin dåd viste han, at det, man troede umuligt, lod sig udføre. Man kaldte ham *Snare*, ligesom Peder Wessel fik navnet Tordenskjold.

3.

Da Esbern var omtrent 20 år gammel, skete der noget vigtigt på hans egn.

Nogen tid efter at Knud Lavard var bleven dræbt, havde

Esbern Snare

Asser Rig og de andre Skjalmsønner forsøgt at få ham gravsat fra Haraldsted til Roskilde, men da Niels og Magnus havde sat sig imod det, var hans lig blevet ført til Ringsted, og hans ry for hellighed blev modarbejdet af dem, der havde magten og vogtede graven.

Da udførte nogle unge mennesker en dristig handling.

Helgenlegenden om Knud hertug¹⁾ beretter:

»Femten år igennem lå blodvidnets legeme i jorden, og efter som underne tog til, voksede hans herlige ry vidt og bredt med hver dag, der gik. Og så, da alle hans forfølgere var faldne, og ligeledes Erik Emune var dræbt, han, der med løvens grumhed skånselsløst øvede drab for at hævne sin broder, fik Erik Spag herredømmet. På den tid var Valdemar, hertugmartyrens søn, nået til skels år og alder; og hans medfødte adel, hans herlige dyder og frygtløse færd gjorde ham nu snart bemærket.

Ved hans side stod hans frænde Sven, en søn af hans farbror; såvel store dyder som herlige naturgaver adlede hans ungdom. Både hensyn til deres frændskab og personligt venskabs bånd gjorde disse to ædlinge endrægtige i alt.

Så lagde de da råd op i forening og besluttede at flytte Knuds jordiske levninger over fra graven til et helgenskrin, idet de begge efter deres hjertens mening søgte at hædre, Valdemar sin faders og Sven sin farbroders minde.«

Men da ærkebiskop Eskil fik efterretning herom, søgte han — det var jo kun paven, der kunde gøre hellig — at få de unge mennesker fra det, og han forbød i kraft af sin myndighed, at det måtte ske.

Men de dristige unge mænd trodsede ham og nedlagde deres slægtnings ben i et skrin.

Esbern nævnes ikke udtrykkeligt, men der kan ikke være

---

¹⁾ Danske helgeners levned (1893) S. 143.

Kjeld Galster

---

nogen tvivl om, at den 19årige Esbern har været med den 15årige Valdemar, både i råd og i dåd, han var jo »Skjalm Hvides sønnesøn, der stod Valdemars hjærte nær, fordi de var legebrødre og fostersøskende«.

4.

Allerede under borgerkrigen fortæller Saxo om Esberns hensynsløse vovemod.

Under Sven Grates indfald i Jylland, da Valdemar er draget mod ham, mens Knud er på Sjælland, udbreder det rygte sig mellem Knuds mænd, at Valdemar har sluttet fred med fjenden, et rygte, der var farligt nok, da Knuds mænd måtte have mistillid til Valdemar, deres tidligere modstander. Et vældigt uvejr var trukket op og havde raset i flere dage, så hæren ikke kunde sætte over. Men Esbern melder sig. Han gav sig rask ud på den farlige færd og slap vel over søen; uagtet det var, som om himmel og hav stod i eet, stred han sig dog frem, roede »med fast utrolige kræfter« om kap med vind og vove, vandt sejr over det rasende uvejr og bragte sikker tidender tilbage fra Valdemar til Knud. —

Da Valdemar flygter fra blodgildet i Roskilde, er det Esbern, der dækker ham. Medens kongen drager afsted så skjult som muligt, lader Esbern sig se i åben mark med en hel skare af Valdemars mænd, for at det skulle se ud, som om han var kongen; så kunne *han* tage forfølgelse og kamp på sig.

Det er også Esbern, der derefter ordner den dristige overfart til Jylland og er skibets fører under det voldsomme uvejr og førte den dyre last, Valdemar og hans bedste mænd, lykkeligt over. —

På et af de første vendertog var en af de flygtende vender vadet og svømmet ud til en skjult sten, hvor han havde fået

Esbern Snare

---

fodfæste. Ham havde ingen af hærmændene mod til at vade og svømme ud til. Absalon udbød da: »Den karl er da ikke så lang, at ingen af jer hærmænd kan måle sig med ham! Hvor han kan bunde, kan vi vel også.« Ingen meldte sig. Jo een: Esbern Snare. Han vadede i sin tunge rustning ud i vandet, der var rødt af fjendeblood, og stak sit spyd gennem venderen. Men da han ville i land, slog bølgerne hen over hans hoved, og han gik til bunds. To gange forsøgte man at redde ham — med det resultat, at de to andre også var ved at drukne. Først tredje gang lykkedes det. Men man troede, det var et lig, man havde bjerget i land. Først da hans venner havde tumlet med ham en lang tid, og han havde spyet søvandet ud, slog han øjnene op; men tale kunne han ikke, og han var helt stiv i kroppen af kulde. Efterhånden tøede varmen fra tørre klæder ham op; men hele dagen var han bleg og blodløs, og dødens mærke *blev* længe på hans ansigt. —

Men Esberns mod var ikke kun dumdrigtig pågående; det var parret med snildhed. Det viste han, dengang han — på hjemtur fra Norge med kun eet skib — blev overfaldet ved Sejro af 40 vendersnekker. Roligt træffer han sine forberedelser: »Skulle jeg falde, da er Tove høvedsmand; falder også han, da skal Esger tage styret; og ligger også han slagen, da er striden vel så godt som endt.« Sin brynje giver han til styrmanden, der må bruge begge hænder ved roret; selv har han nok i skjoldet.

Noget efter løjer vinden af; Esbern forbyder sine mænd at hjælpe på farten med årerne, da det ville se ud som frygt. Venderne trænger på. Da spørger Esbern, om der findes flint ombord, og da den var fundet frem, byder han en mand at gå til tops i masten og slå ild. Venderne troede — og det var det, Esbern havde villet — at det var tegn til danske skibe i nærheden om at komme til undsætning; de holdt op

Kjeld Galster

med forfølgelsen, og Esbern sejlede uantastet ind ad fjorden til Hærvig.

Jo, »Esbern var øvet i alskens list og vant til at rede sig ud af faren.«

5.

Ikke blot i handling, også i råd er Esbern fremtrædende. Altid, når noget vigtigt skal ske — således før Kong Knuds svar bliver afgivet til den tyske kejsers sendemand, der krævede Danmark til len, — tager Absalon ham med på råd.

Er hans handlinger raske og dristige, er hans ord det ikke mindre. Da Valdemar letsindigt havde begivet sig på rejse ned til Frederik Barbarossa (1162), siger Esbern til Absalon, der mener, at alle forsøg på at råde kongen er forgæves: »Om jeg også vidste, at jeg på stedet fik den værste ufærd til tak for mine gode råd, så kunde jeg dog aldrig tie stille med, hvad der efter mit skøn båder kongen bedst.« Og noget efter siger han lige op i kongens åbne ansigt: »Kan man tænke sig en tåbeligere færd end unødt at slænge sig selv i støvet, kære ussel trældom frem for at være fri og frels og hellere tigge riget af andre end råde selv?« Kongen, der altid var ordknap, når vreden var ved at løbe af med ham, siger kun de hånlige ord: »Rejs du blot hjem! mod i følge er bedre end mandskab!« Men den dag, da han ved det tyske hof blev nødt til at lægge sin hånd i kejserens og blive hans mand, måtte han sande Esberns ord.

Lige besindig og velovervejete i sine ord har han nu ikke altid været. Om hans sendefærd til Norge fortæller Saxo: »Erling gav Esbern mange grove ord på tinge, og Esbern blev ham ikke djærve svar skyldig.« Man kan vist roligt gå ud fra, at »de grove ord« og »de djærve svar« har lignet hinanden såre meget både i indhold og tone. — Det lykkes ham i det hele taget ikke at gøre sig vel lidt hos nord-

Esbern Snare

---

mændene. Da han efter sendefærden gik ombord på sit skib, »overvældede de ham til afsked med gaver af buer og pile«.

6.

At Absalon har været en hovedkilde for Saxo, meddeler denne selv i fortalen. Men det er en selvfølge, at Saxo har sine beretninger fra mange andre. Hvor meget har han ikke fået fortalt af sin fader og bedstefader, da han var dreng og ung mand; de havde jo begge tjent Kong Valdemar som krigere og været med mange gange! Den slægt, han har hentet mest fra, har været Absalons, Skjalm Hvideslægten, der jo gennem tre generationer havde spillet så stor en rolle og trofast havde stået ved Erik Ejegods, Knud Lavards og Valdemars side. Og mellem dem har sikkert Absalons broder, Esbern Snare, ikke været den mindst interesserede. Når der er tale om begivenheder, hvor han, og ikke Absalon, var tilstede, hører vi sikkert *hans* røst bag Saxos ord (den livlige beretning om sejladsen til Jylland efter blodgildet og om Esberns kamp med venderen på stenen ude i vandet har han således sikkert selv givet Saxo).

Lad os tage et par andre beretninger, og lad os stadig tænke os et *jeg* i stedet for *Esbern* (eller han). Måske vi ad den vej kan nå frem til et træk hos mennesket.

Kort før slaget på Grate hede sendte Valdemar Esbern ud for at spejde. For nu ikke at regnes til de spejdere, der nok har øjnene med sig, men ikke modet, sprængte han med fældet lanse mod nogle af fortroppen og kastede dem med ridderlig færdighed af hesten. Nu troede Svens folk, at fjenden var i nærheden, steg op på deres heste og gjorde sig rede til kamp; men da de fik udsigt over det flade land, så de ingen andre — end Esbern. De red efter ham, men hans hest var så rask, at han en gang imellem kunde stige af og

Kjeld Galster

unde sig hvile. Omsider kom han til en bro, og da fjenderne red imod ham med fældede lanser, standsede han dem her ved pludselig at vende sig om og fælde sin lanse, og først efter at have gennemhånet dem, red han bort.

En anden gang har Esbern fortalt om sin kamp mod estiske sørøvere ved Øland.

Esbern havde, for at redde kongens søn, Kristoffer, fået sit skib for nær til land, og esterne hagede sig fast i det og trak det på grund. Esbern springer over i forrummet og holder her en tid lang, ene mand, alle fjenderne fra livet. Omsider er han så medtaget af stenkast og pileskud, at han ikke kan stå på sine ben, og med møje kryber han hen i bagstavnen, hvor han sætter sig ned. Her sidder han nu uden mandskab — de var alle på een nær sprunget i vandet af skræk. Hedningerne entrer. Men nu mindes Esbern sin gamle manddom, samler sine kræfter og driver både to og tre gange fjenden på flugt. Nu er han så mat, at han trækker sig tilbage for at samle kræfter, overvældet ej af fjenderne, men af sin egen træthed. I det samme får han en vældig sten i hovedet, så han halvdød synker ned på dækket. Atter springer sørøverne ombord og trænger frem for at myrde ham. Da tager hans eneste følgesvend og rejser den besvime mede Esbern op. Og alene synet af ham, som han står der, er nok til at drive fjendeskaren på flugt; de kender ham nok! Da han vågner, får han atter sin gamle kraft tilbage og driver igen fjenden på flugt. Men nu kan han ikke mere og dåner for anden gang, og hvis ikke Kristoffers mænd havde reddet ham over til sig, havde han måttet lade sit liv.

Der ligger sikkert også bedrifter bag disse beretninger; men de er unægtelig så overdrevne, at vi bliver mistroiske overfor, om det mon virkelig altsammen er sket. Ganske vist er Saxo selv slem til at overdrive, så noget skyldes vel ham. Men beretningerne er så drastiske, at vi ikke kan fri-

Esbern Snare

---

kende Esbern Snare for her at have overdrevet sine egne bedrifter ganske godt.

Han var ikke blot den raske helt, men også den muntre sømand, der gerne fortalte, helst måske om egne bedrifter, der nok i hans mund kunde antage noget voldsomme dimensioner.

7.

At Saxos tid også var korstogenes tid, er der ikke meget i hans værk, der tyder på. Den religiøse grebthed, der også var et særkende for mændene af hvideslægten, får ikke udtryk hos ham.

Nu er det så heldigt, at vi har et latinsk skrift af den norske kannik »broder X«, der giver et indtryk af, at Esbern var andet og mere end den raske kriger og muntre fortæller.

I skriftet »Danernes færd til det hellige land«¹⁾ fortælles der om, hvorledes i julen 1187 Pavens ulykkesbudskab om Jerusalems indtagelse af sultan Saladin kom til Danmark, til danehoffet i Odense.

Alle overvældedes de af den store sorg, og alle sad de forstummede.

Da rejser en mand sig — Esbern Snare — og tager ordet:

»For den apostoliske skrivelse med hans højhed Pavens budskab bøjer vi os i ærbødighed . . ., men det bud, den med sørgelig klagemål bringer om Jesu Kristi forhåelse, får alle deres hjerter, som elsker Kristus, til at stivne i forfærdelse . . .

Er der vel noget rige, er der noget land, som ikke taler højt om de gamle daners ærefulde sejre? Spørger du Grækenland, så vil det råbe, at det er vore landsmænds mod, der værner om det,²⁾ spørg, om du vil, Lombardiet og straks

¹⁾ Kroniker fra Valdemarstiden, oversat af Jørgen Olrik (1900) S. 117 ff.

²⁾ Væringerne i Miklagaard.

Kjeld Galster

vil det ved selve sit navns ejedommelighed ikke kunne dølge, at det er undertvunget af vore landsmænd; (thi dets folk var, som alle ved, Longobarder, det er: langskæggede, fordi gammel sæd og skik hos os, dengang vi overvandt dem som løver, bød at gaa med langt skæg. Denne vor fædrene skik optog de, og besad herefter navnet med arveret; og således ses, at også romernes tapperhed har måttet skælte af rædsel for vort folk). Lad os over Normandiet, som vi har hærget, vende os til England og Norge, og lad os så i kresløbet atter gå mod øst og nævne finner og sember og ikke glemme noget af Vendland, ligefra den grænse, der kaldes Hel,¹⁾ til den udstrakte ødemark, der ligger mellem Vendland, Holsten og Danmark. Således har de med vild dristighed flakket rundt næsten over hele jordens kres og lagt alt under deres herredømme. Og alle disse frygtelige farer, ja mangfoldig truende død, har de udstået ikke af hensyn til den guddommelige religion, nej, for at øge deres ry, og således har de vundet sig et evigt navns hæder. Lad os da ikke være menneskehedens udskud eller lade en sådan plet sætte sig på den ære, vi har opnået; nej, lad os opgive borgertvist og styrte os ud i større og nyttigere kampe. Måske venter der os da en berømmelig sejr over voldsherskeren. Thi Guds domme er som en stor afgrund; og selv om det er skjult for menneskene i deres blindhed, så er det dog ikke dunkelt for det guddommelige forsyns erkendelse, hvilken udgang denne guds tålmodighed til sidst vil få.

Lad os da være med i de helliges lod og fælles med dem om møjen; og lad dem, der ikke har noget kraftigt legeme, hjælpe de stridende med gods og fæ, for at også de kan få del i lønnen, når de ikke giver de andre noget efter i hellig iver.« Således talte den kampglade, *fromme* Esbern. Han var dengang 60 år.

¹⁾ i Vestprøjsen.

Esbern Snare

Vi lærer her ikke blot Esbern at kende som manden, der deler Absalons (og Saxos) syn på betydningen af forfædrenes bedrifter som opægning til ny bedrift, men også som manden med korsfarersindet. Havde han været nogle år yngre, og havde ikke nærliggende pligter holdt ham fast, var han sikkert rejst til det hellige land og havde kæmpet sammen med Richard Løvehjerte.

Nu blev det på en anden måde, at krigeren med det brede slagsværd kom til at vise sit fromme sind.

8.

Naturligvis var det svært at opgive sit gods til fordel for kirken. Vi ser da også for eksempel, at stormanden Peder Thorstensen til Borg (Pedersborg), Sorø klostets nærmeste nabo, hårdnakket modsatte sig, at hans hustru Cecilie, Skjalm Hvides datter, skænkede klosteret mere end 2 bol jord.

Esbern havde en anden indstilling. Han havde — sammen med sin søster — ret til den halve hovedlod efter Absalon; thi ingen måtte bortgive mere end halvdelen af sit eje. Men Esbern lod sig nøje med fædrenegårdens Fjenneslevlille og gav sit minde til, at broderen bortskænkede hele sin øvrige arvejord til Sorø kloster. Munkene var klare over, hvor højtsindet det var af Esbern, at han fandt sig deri og bekræftede broderens gave både før og efter hans død; han kunne, som de selv siger, med retten på sin side have handlet anderledes, hvis han havde villet.

Endnu sværere har det været at give afkald på sit eget gods. Men ved sin første hustru, Ulmfreds, død skænkede han byerne Bjergby og Bromme, nord for Sorø, og ved sin anden hustru Ingeborgs død Ovre (Hvidovre og Rødovre i Sokkelunds herred) til klosteret for sjælemesser. Og ved sin død (1204) testamenterede han Sorø sin halve boeslod (til

Kjeld Galster

---

forbitrelse for sine børn, der ikke ville udlevere godset efter hans død).

Det er ikke underligt, at han og hans broder i klosterets gavebog roses som »mægtige mænd og navnkundige over hele landet og frem for hele det slægtled af danske«.

Sit fromme sind viste han også ved at bygge den femtårnede kirke i Kalundborg, tæt ved sin borg.

9.

Få brødre har fulgtes så trofast ad i livet som Esbern og Absalon, skønt den ene bar sværdet, den anden krumstaven. Som de var fælles om barndommens lege, havde de i ungdom og manddom samme kampe at bestå, samme mål at nå. Absalon var den idérige fører, Esbern den snilde og snare, djærve og iltre hjælper.

I sit testamente lod Absalon indsætte en bestemmelse: »Hr. Esbern gav han den sølvskål, som Hildebrand havde lavet, og den lille skål, som deres fader plejede at drikke af.«

Da Absalon døde (1201), blev han jordfæstet i højkoret i Sorø kirke umiddelbart foran alteret. Da Esbern tre år senere fulgte ham, begravedes han ved hans side, foran altertrinet.